

UTMARKSKOMMUNENES SAMMENSLUTNING (USS) - ARBEIDSPROGRAM 2025-2026

1 INNLEDNING

Utmarkskommunenens Sammenslutnings (USS) virksomhet er definert gjennom formålsparagrafen som lyder slik:

«§ 1 Formål

(1) Utmarkskommunenens Sammenslutning (USS) skal arbeide for å fremme medlemskommunenens interesser i utmarksspørsmål av enhver karakter. Utmarkskommunenens Sammenslutning skal søke å styrke det lokale selvstyret i saker om forvaltning av utmark og bedre samspillet mellom hensynet til natur- og miljøvern og lokal næringsutvikling. Arbeidet i Utmarkskommunenens Sammenslutning skal skje innenfor de rammer en bærekraftig utvikling og livskraftige lokalsamfunn tilsier»

Formålsparagrafen er vid og oppgavene USS har jobbet med siden stiftelsen har skjedd på grunnlag av de sakene som sto på dagsordenen på stiftelsesmøte og senere innenfor et arbeidsprogram foreslått av landsstyret, og med innspill fra landsmøte hvert år. Følgende saker har vært ansett som Utmarkskommunenens kjernesaker:

- Kommunenes rolle som den primære arealforvalter
- Kommunenes rolle ved forvaltning av verneområder
- Kommunene legitime rett til en andel av verdiskaping av naturressursutnyttelse
- Fjellogen
- Rovvilt
- Villrein
- Mineraler
- Motorferdsel i utmark
- Kommunenes rolle knyttet til hytte og fritidsboliger, reiseliv mm
- Jakt og fangst, lakseelver
- Klima og natur
- Flom og skred
- Vann og rensing av vann

Hvilke saker USS skal prioritere, fremgår av arbeidsprogrammet som landsmøte vedtar og som oppdateres fortløpende, se vedtektene § 3 om organer under nr. 1 landsmøte hvor det i fjerde avsnitt fremgår at:

Utmarkskommunenens Sammenslutning - USS

Akersgaten 30 | Pb 1148 Sentrum, NO-0104 Oslo | Tel: (+47) 99 11 99 00 | Fax: (+47) 947 47 000
Org. nr : 97648712 | Bankgiro: 5005 05 73742 | www.utmark.no

*«§ 3 Organer**(4) Landsmøtet kan fastsette et arbeidsprogram for kommende år».*

USS' arbeid og resultater i foregående år omtales i årsmeldingene. Dersom sakene ikke er avsluttet, har praksis vært at disse følges opp i kommende år, med mindre landsmøtet vedtar noe annet.

I USS jubileumshefte fra 2016 og 2021 er det gitt en oversikt over sentrale saker som organisasjonen har jobbet med.

En overordnet og viktig oppgave for USS er å være vaktbikkje og overvåke forslag som har betydning for kommunenes rolle, ansvar og inntekter fra utmarksnæringene. Dette er en løpende oppgave for USS sekretariatet.

USS skal også drive kompetanseheving i kommunene, og legge til rette for regionmøter der det er ønskelig.

2 AREALFORVALTNINGEN – KOMMUNENES ROLLE, ANSVAR OG OPPGAVER

Kommunenes rolle, ansvar og oppgaver som den primære arealforvalter etter plan- og bygningsloven har stått sentralt i USS arbeid siden stiftelsen i 1996. Den første saken USS fikk gjennomslag for var lokal forvaltning av verneområdene.

Klimakrisen og naturkrisen er kriser av global karakter og søkes løst gjennom gjensidige forpliktende avtaler mellom de deltakende land. Klimakrisen og naturkrisen må løses sammen og samtidig. Dette utfordrer lokaldemokratiet og det lokale selvstyrets plass. Kommunenes rolle som den primære planmyndighet og arealforvalter vil følgelig være et viktig arbeid for USS også i kommende år.

Konkret vil USS arbeide for at:

- Å styrke kunnskapsgrunnlaget om nasjonale forpliktelser knyttet til klima og naturmangfold
- Sikre nødvendig lokalt handlingsrom innenfor rammene av klimaloven og handlingsplanen for bærekraftig naturforvaltning
- kommunene og lokalsamfunnets innflytelse over egne naturressurser som stilles til rådighet for storsamfunnet styrkes,
- kommunenes rolle og oppgaver nedfelles i de politiske partienes programmer,
- Det lokale selvstyret respekteres, og statlige og regionale myndigheter vektlegger lokaldemokratiet når det vurderes om det skal fremmes innsigelse eller innvending.

3 KOMMUNENE MÅ FÅ EN ANDEL AV VERDISKAPINGEN

USS jobber kontinuerlig for bedre konsesjonsregler og bedre skatte- og avgiftsregler for kommunene som avstår verdifulle naturressurser til fordel for storsamfunnet, som eksempelvis vindkraft, solkraft og mineralutvinning, slik kommunene har hatt fra vannkraft siden tidlig 1900-tallet. USS og kommunene har så langt fått gjennomslag for en lokal verdiandel for vindkraft, men ikke for solkraft og mineraler (se nedenfor).

USS vil jobbe for at:

- Regjering og Storting følger opp anbefalingene fra Skattekommisjonen, Energikommisjonen, Klimautvalget og Lavutslippsmeldingen om innføring av en areal-/klimaavgift som vederlag for arealbruksendringer med økt klimagassutslipp til følge.
- En slik avgift bør tilkomme vertskommune, som får sine naturverdier redusert og dermed påføres et negativt naturregnskap.
- Kommuner som vertskap for verdifulle naturressurser skal få en rettferdig del av verdiene som skapes gjennom lovbestemte skatter og avgifter
- Kommunene må kompenseres og få mer igjen når ytterligere naturressurser i kommunene stilles til rådighet for storsamfunnet når det trengs. Kommunenes inntekter fra skatter og avgifter må indeksjusteres så vertskommunenenes verdiandel ikke reduseres
- Kommunenes legitime rett til en andel av verdiskapningen nedfelles i de politiske partienes programmer

4 MINERALER

USS har arbeidet med mineraler og en aksept for at kommunene må få en andel av verdiskapningen siden stiftelsen. Mineralkommunene ble etablert som et eget underutvalg i 2012 og arbeidet ble ytterligere intensivert da regjeringen Stoltenberg la frem sin mineralstrategi i 2013.

USS vil arbeide for at

- kommunenes rolle som den primære arealforvalter gjennom plan- og bygningsloven videreføres i ny minerallov
- det må foreligge en planavklaring fra kommunene før nye prosjekter får konsesjon
- behandlingstiden kortes ned
- kommunene får en del av verdiskapningen i mineralnæringen gjennom lovbestemte skatter og avgifter
- det innføres en lokal deponikostnad for uutnyttede overskuddsmasser
- det må vurderes robuste regler som sikrer kontroll over eierskapet og forvaltningen av mineralressursene

Regjeringen har i Prop 71 L (2024-2025) fremmet forslag til ny minerallov. USS er hørt på vesentlige punkter, men har ikke fått gjennomslag for at kommunene må få en andel av verdiskapingen i form av skatter og avgifter. Det er heller ikke vurdert eller foreslått regler knyttet til eierskapet.

USS vil i kommende år følge opp ny minerallov med sikte på at det innføres kompensasjons- og skatteordninger til de berørte vertskommunene.

5 FJELLOVA OG STATSALLMENNINGSLOVUTVALGET

I fjellova § 1 første ledd fremgår det at loven gjelder i statsallmenningene. Fjellova har vært et sentralt arbeidsområde for USS siden stiftelsen, så vel i Sør-Norge som i Nordland og Troms.

Staten og Statskog mener fjelloven ikke gjelder i Nordland og Troms. USS vil fortsette arbeidet med fjelloven, både overfor regjering og stortinget og rettsapparatet

5.1 Politisk avklaring – arbeid mot Landbruks- og matdepartementet og Stortinget

Spørsmålet om fjellovas anvendelse i Nordland og Troms var tema i Samerettsutvalg II, NOU 2007:13, hvor USS representerte kommunene og fjellstyresambandet. USS mener fjellova gjelder, men har primært ønsket politisk avklaring. Utvalgets innstilling er imidlertid ikke fulgt opp. Heller ikke statsallmenningslovutvalget NOU 2018: 11 fra august 2018 med forslag til en felles lov som også omfatter virkesretten er fulgt opp.

5.2 Rettsavklaring

Som følge av manglende oppfølging av blant annet NOU 2007:13 vedtok en rekke kommuner i Nordland og Troms i 2017 å opprette fjellstyrer. Landbruks- og matdepartementet har uttalt at kommunene i Nordland og Troms ikke har kompetanse til å oppnevne fjellstyrer, og i 2021 tok Beiarn kommune i Nordland og Bardu kommune i Troms ut søksmål mot staten og Statskog. Kommunene er plukket ut som to pilotkommuner og USS er partshjelper til støtte for kommunene. I begge kommunene har Utmarkskommisjonen lagt til grunn at det er statsallmenninger. Dette er også lagt til grunn av Høyesterett i den såkalte Beiarn-Skjerstad-dommen fra 1991.

Staten krevde saken avvist, men Høyesterett ga de to kommunene og USS medhold i at kommunene har rettslig interesse i å få prøvd saken. Det materielle spørsmålet kommer opp i Salten tingrett høsten 2025. USS' arbeid som partshjelper til støtte for kommunene vil fortsette i 2025-2026.

6 ROVVILT

Også rovvilt har stått sentralt i USS' arbeid siden stiftelsen i 1996. Arbeidet omfatter alle de fire store rovdyrene; gaupe, jerv, brunbjørn og ulv. I tillegg er også ørn inkludert i arbeidet. USS' arbeid med rovviltproblematikk vil fortsette i 2025-2026.

6.1 Rettssaker

USS vil om nødvendig opptre som partshjelper dersom det oppstår nye rettstvister om fellingstillatelsene på rovvilt. I tidligere saker har USS opptrådt som partshjelper og sammen med staten vunnet frem i Høyesterett i fellings-sakene både innenfor og utenfor ulvesonen.

6.2 Konsultasjonsordningen

USS har gjennom flere år hatt faste dialogmøter med Klima- og miljødepartementet og Landbruks- og matdepartementet om rovviltsaker i vid forstand. Ordningen har de senere årene vært redusert i antall møter og kontaktpunkter. Det er ønskelig å intensivere kontakten med berørte departement.

7 VILLREIN

Regjeringen kom 5. april 2024 med Meld. St. 18 (2023–2024) Ein forbetra tilstand for villrein. Formålet med stortingsmeldingen er å lage ny politikk som skal forbedre tilstanden for villrein.

Som ledd i dette har Klima- og miljødepartementet utarbeidet forslag til tiltaksplaner, der formålet er å forbedre klassifiseringen, jf. kvalitetsnormen og NINA-rapporten(e) om klassifisering. Klima- og miljødepartementet og sektordepartementene vil ta utkastene til tiltaksplaner opp til formell behandling med sikte på at de kan fastsettes av regjeringen som godkjente tiltaksplaner.

De opprinnelige forslagene til tiltaksplaner som ble oversendt til departementet fra Miljødirektoratet i desember 2023, inneholdt en rekke inngripende tiltak som vil kunne få store konsekvenser for kommunene, det lokale selvstyret og muligheten for utvikling av levedyktige lokalsamfunn.

USS og medlemskommunene er enige i at det er behov for å bedre tilstanden for villreinen, men har fremhevet at det er viktig at arbeidet med de konkrete tiltakene fastsettes i samarbeid med kommunene. USS har derfor i etterfølgende møter med departementet vært opptatt av at utmarkskommunene må bli bedre involvert i den avsluttende fasen av prosessen med tiltaksplanene.

USS og de berørte kommuner har i 2024, og så langt i 2025, deltatt på flere innspills- og dialogmøter, for å drøfte utkastet til tiltaksplaner i de aktuelle villreinområdene. Endelig utkast til tiltaksplaner for tre av de seks første utvalgte Nasjonale villreinområdene Rondane, Snøhetta og Knutshø er sendt på høring med frist for innspill til 4. juni. Tiltaksplaner for øvrige Nasjonale villreinområder forventes sendt på høring innen kort tid.

Det rettslige utgangspunktet er at kommuneplanens arealdel og reguleringsplaner er rettslig bindende, og statlige myndigheter kan ikke gi bindende pålegg til kommuner uten nødvendig

hjemmel. Regional plan skal «legges til grunn» for kommunal og statlig planlegging og virksomhet, men er ikke rettslig forpliktende.

Når det gjelder de statlige planretningslinjer for arealbruk og mobilitet heter det

«3. Generelle retningslinjer (gjelder for hele landet)

3.5 Fritidsboliger: Fortetningspotensialet i fritidsboligområder skal kartlegges og bør utnyttes før det blir lagt til rette for utvidelse av eksisterende fritidsboligområder og utbygging i nye områder. I fjell og utmark bør fritidsboligområder avgrenses mot sammenhengende natur-, villrein- og friluftsområder, kulturmiljøer, og viktige områder for landbruk, reindrift og andre næringer. Virkningen av utbygging på landskap skal vurderes og minimeres. Nye fritidsboligområder eller utvidelse av eksisterende områder bør i fjellområdene ikke anlegges i og over skoggrensen, eller på myr. Kommunene skal sikre større sammenhengende områder uten fritidsbebyggelse i fjellområder med stort press på arealene. Utvikling av nye fritidsboligområder må ses i sammenheng med eksisterende og framtidig behov for infrastruktur og tjenestetilbud. Det bør kunne tillates mindre, enkeltstående bygg tilpasset omgivelsene, basert på eksisterende bruk av eiendommen, i tilknytning til eksisterende bygg, og som ikke utløser behov for ny infrastruktur.

3.8 Villrein: Fylkeskommuner og kommuner skal i sin arealplanlegging ta nødvendige hensyn slik at villreinområder ikke i særlig grad forringes eller går tapt gjennom arealendringer og nedbygging.»

USS vil jobbe politisk lokalt, regionalt og nasjonalt med villreinproblematikken også i 2025-2026. Gode løsninger krever bevisstgjøring og involvering av berørte parter og lokalsamfunn.

8 MOTORFERDSEL I UTMARK

Motorferdsel i utmark har vært et sentralt arbeidsområde siden stiftelsen. Utgangspunktet i gjeldende motorferdsellov er at motorisert ferdsel i utmark er forbudt. USS' ståsted har vært at kommunene må ha kompetanse til å etablere løyper som et virkemiddel mot ulovlig kjøring. USS var sentral i arbeidet med forsøksordningen hvor enkelte kommuner fikk anledning til å etablere løyper for dette formålet.

Motorferdsellovutvalget ble nedsatt i 2021. USS har deltatt i referansegruppen og hatt jevnlige møter med styret og medlemskommunene om saken. Utvalget leverte sin NOU 2024: 10 21. mai 2024, hvor USS har inngitt høringsinnspill.

USS vil arbeide for at ny lov må hensynta:

- ønsket om å styrke det lokale selvstyret i arealsaker
- bedre balanse mellom hva som bør vurderes lokalt og hva som bør kontrolleres nasjonalt
- behovet for differensiering og forholdet til plan- og bygningsloven
- presisering av regelverket for ATV-kjøring

- standardiserte digitale løsninger
- innføring av gebyr for kommunal saksbehandling

9 HYTTER OG FRITIDSBOLIGER, REISELIV

9.1 USS arbeid med hytter og fritidsboliger

Hytteliv er en viktig del av norsk kultur. Bygging av hytter og fritidsboliger må skje innenfor en bærekraftig samfunnsutvikling. USS tar ikke stilling til utbygging av fritidsboliger, men er opptatt av kommunenes selvråderett i overordnede planer, og ønsker å bidra til en mer fakta- og kunnskapsbasert hyttepolitikk.

Dette var bakgrunnen for at USS etablerte underutvalget «Hyttekommunene» i 2021.

Utvalget fremmet et forslag til Inntektssystemutvalget om at fritidsbeboere må telle med ved utjevningen av utgifter. Videre har utvalget utarbeidet en veileder med oversikt over sentrale temaer som bør vurderes i kommunens planarbeid og bidra til en bærekraftig forvaltning og utvikling i den enkelte kommune. Veilederen evalueres fortløpende.

9.2 Reiseliv og turistskatt

Reisemålsutvalget, ledet av Trine Skei Grande, overleverte 30. mars 2023 sin rapport NOU 2023:10. I NOUen vurderer utvalget handlingsrommet kommunene har for å kunne styre besøk og finansiere fellesgoder, og kom med forslag til justeringer i regelverket for å støtte opp om reiselivspolitikken mål om et mer bærekraftig reiseliv, både miljømessig, sosialt og økonomisk. Utvalget anbefalte en ordning med nasjonal innkreving av besøksbidrag.

Regjeringen fremmet 10. april 2025 forslag om å innføre en ny ordning for turistskatt på 3 prosent for overnattingsbransjen. Turistskatten vil gjelde for alle former for overnatting, som hoteller, camping og Airbnb. Besøksbidraget, som regjeringen kaller det, vil være frivillig å innføre for kommuner som mener de har et slikt behov.

Pengene skal kun brukes til å finansiere reiselivsrelaterte fellesgoder, som for eksempel tilrettelegging av stier, toaletter, søppeltømming og informasjonsvirksomhet.

All den tid det er frivillig for kommunene om de ønsker innført besøksbidrag, støtter USS forslaget.

10 FLOM OG SKRED

USS har over år jobbet med flom- og skredproblematikken som på grunn av klimaendringer oppstår stadig hyppigere og på steder det tidligere ikke har vært særlige utfordringer. USS har sammen med LVK utarbeidet en rapport med særlig fokus på kommunenes rolle, oppgaver og eventuelt ansvar. Arbeidet vil bli fulgt opp også i kommende år.

11 JAKT, FANGST OG FISKE (LAKSEELVER)

I kjølvannet av naturavtalen og verneplanene har det i den senere tid oppstått spørsmål om jakt og fangst skal forbys i nasjonalparker og andre verneområder. I 2024 og 2025 har det også vært innført forbud mot laksefiske i sentrale lakseelver. USS vil fortsette arbeidet med disse spørsmålene også i kommende år.

12 VANN SOM EN RESSURS

Landsstyret vedtok i august 2024 at USS også skulle ha søkelys på vann som en fremtidig ressurs. Problemstillingene knyttet til rensing av vann, nitrogen og renseanlegg vil være et sentrale temaer.

13 SAMARBEIDSPARTNERE

USS vil fortsette å søke samarbeid i sentrale USS-saker også fremover.

Naturressurskommunene, er en paraplyorganisasjon stiftet i 2019, hvor USS er med sammen med Landssamanslutninga av Vasskraftkommunar (LVK), Landssamanslutninga av norske Vindkraftkommuner (LNVK), Industrikommunene og Nettverket for petroleuskommuner (NPK) samt Kommunekraft AS. Paraplyens formål er å styrke det lokale selvstyret på sine saksområder, i tillegg til å sikre kommunene en rettferdig andel av verdiskapingen som oppstår når lokalsamfunnenes naturressurser tas i bruk og utnyttes.

KS: USS har samarbeidsavtale med KS med en hovedmålsetting om å utveksle informasjon om aktuelle saker. Erfaringer har vist at det er hensiktsmessig at spesielle utfordringer som gjelder noen, men ikke alle kommuner, organiseres for seg, samtidig som KS som talerør for hele kommunesektoren kan bidra, særlig der dialog med staten og sentrale politiske organer er ønskelig. Et aktivt samarbeid anses av USS som en gjensidig styrke for kommune-Norge.

Bondelaget, Skogeierforbundet, NORSKOG: Mange av USS medlemskommuner har primærnæringene som jord og skogbruk som viktige næringer. Det er derfor naturlig at USS har et samarbeid med disse organisasjonene.

14 KOMMUNIKASJON OG SYNLIGHET

14.1 Internkommunikasjon og opplæring

USS vil fortsette sitt arbeid med god intern kommunikasjon med medlemskommunene.

14.1.1 USS's nyhetsbrev

USS informerer sine medlemskommuner gjennom e-post og nyhetsbrev. Alle i USS medlemskommuner kan melde seg på USS-nytt på USS' hjemmesider www.utmark.no. USS på er på Facebook,

14.1.2 USS' folkevalgtprogram og USS-skolen. Regionmøter

USS har etablert et program for folkevalgtopplæring på sentrale rettsområder for medlemskommunene.

Videre er det etablert undervisningsopplegg - USS-skolen - for blant annet arbeid med kommunale planer og regelverket knyttet til dette, samt andre sentrale saker for USS medlemskommuner. USS-skolen har både politikere og administrasjonen som målgruppe.

USS skal også tilby regionmøter der dette er ønskelig.

14.1.3 Informasjon fra landsstyremedlemmene

Kommunikasjonen fra sekretariatet suppleres med informasjon fra styremedlemmet til kommunene i styremedlemmenes fylker.

14.2 Høringssvar

En sentral oppgave for USS er å utarbeide høringssvar på vegne av medlemskommunene, på saker fra sentrale styremakter. USS' høringssvar vil til enhver tid være i tråd med formålsparagrafen, landsmøtets resolusjoner og arbeidsprogram. Høringssvarene sendes ut slik at kommuner som ønsker det også enkeltvis kan slutte seg til disse.

14.3 Ekstern kommunikasjon

Det er sentralt for USS gjennomslagskraft at USS mangfoldige arbeid blir tilgjengelig for andre, både sentrale styresmakter, andre organisasjoner, forskningsmiljøer mv.